

tione nubes disperleretur? Quæ etiamnam manet in Ezechiele interpretando difficultas, et si post Christi obitum omnia à veteribus prophetis significata mysteria recusa esse videantur? Cm̄ igitur non minus propheticus Joannis liber sit, quām quilibet alterius veteris scriptoris, qui remota providerit; nec minus Joanni, quām Danielli, et Ezechiel portenta, ac veluti monstra apparuerint, nulla esse obscuritas potest, quæ libri dignitati officiat. Quamobrem licet cum qui busdam Patribus sentiremus, nonnisi post omnium seculorum lapsus afflourat lucem, quā aperte adspiciantur, quæ Joannes perscripsit, nemo nos prejucicavit, nemo scriptor potest inceptum arguere.

Jam importunitas esset, qui nunc à me ullam Apocalypses symbolorum explicationem postularent, quam oportet ab explanatoribus sacrum Scripturam haurire; dicam tamen festinauter, que dicit solent à Patribus, et rei sacre interpretibus de significatione rerum quarundam, quas Angelus Joanni monstravit. Omito hic, ut vidatis, dūm Patres nomine, insulsas aquæ, ac impias hereticorum interpretationes calamitas, et contumelias plena à clarissimo Bossuet presertim confutatas, qui sub bestie, meretricis, Babylonio symbolo Pontificem Romanum, Romanum, Romanam Ecclesiam in idolatriam prolapsum notari volunt, eidemque Ecclesie, proper defecctionem à fide, gravisimam calamitatem, et subvercionem denunciari, quas effluitum jam à ducenti annis imminere in proximos dies. Ex patribus autem, et interpretibus, qui probabilitate dixeré, ali omnia de postremo iudici die, alii de agitissimum Ecclesiae statu inter horribiles vexationes procellas ante iudicii diem, visiones, et prophetias plerisque explicant; nam qui ad mortalem sensum totam Apocalypsin tradidunt, at omni difficultate se citius expedient quidem; at fortasse Joannem non intelligent, et potius, quod videtur ipsi, quām quod videt Joannes, proposunt. Primi in septicipitem bestiam Antichristum intelligunt; in duabus testibus Enochum, et Eliam; in septem plagiis, septemque physalis ire Dei plenis omnes calamitatem interitum mundi proxime antecedentes; in regno mille annorum felicitatem justorum per annos milia in terris cum Christo perduraturam, ac si ipse nuptias celebraret. Verum isti licet cetera non peccarent, hoc postremum certè, profligato dum Millennium errorre, nemini probare possunt. Reliqua vero mihius cum Joannis verbis videantur consentire, si omnia ad mundi finem rejoicantur. Nam Angelus jobet, Apocalyp., cap. 22, v. 10, librum non obsignari: *Ne signaris verba prophetie libri hujus; tempus enim prop̄ est.* Quæ autem vix tandem sunt eventura, apud Daniellum, cap. 8, v. 26, obsignari, et claudi jubentur: *Tu autem visionem signa, quia post multos dies erit.* Quæ ergo hic non sunt à Joanne signanda, multa saltim, debent fieri citius quā mundi machina dissolvatur.

Ahi magnum jam rerum à Joanne provisorum parē evenisse arbitrantur; et quamvis dissident inter se in visis singulis aptandis ad ea, que acciderunt,

conveniunt tamen omnes ab Ecclesiastico, et profano Romanorum historiâ repetendam esse prophetiarum explicationem, atque in tres veluti partes totam Apocalypsin esse dividiendam. Prima, tria priora capita complectentem, in quibus Joannes septem Asia Ecclesias reprehendit, admonet officiū, confirmat in bono. Secundum, continentem sexdecim sequentia capita, ubi calamitatis, scrūtas, res adversa, bella Ecclesie inferenda à tyrannis persecutoribus primū describit, deinde victricem Ecclesiam, et ultorem Deum fusi martyrum sanguinis. Tertia, tribus posterioribus capitibus comprehensam de Antichrisu adventu, de mundi interitu, de triumpho filii Dei, de beatorum martyrum felicitate, de mortuorum revocatione ad vitam, de postremo iudicio. In hac distributione prima pars vix ullam habet difficultatem. Quid tercia continet, intelligit quantum est opus, quantum singulariter figurarum vim quæ est, quiescat? Secunda illustrari potest historie sua. Sane nihil est, ut interpres istos reprehendamus, dum, sicut ex gr. : Bestia septiceps significat septem imperatores insectorum Ecclesie; altera autem cornibus instauri instructa, Julianum Apostamat; decem cornua iis succedentia decem barbaros reges, qui in Romano imperio sedem posuerunt; mulier à draconے fugiens, pariousque in deserto Del Ecclesiam, que coacta quidem est in persecutionibus velut delitescere, at ex latibulo peperit, et crevit. Anni autem tres cum dimidio, seu quod idem est menses quadragesita duo, seu dies 1260, indicant tempus, quo Diocletianus Ecclesiam afflit; terra Babylon meretrice Roman idolatria detidam; plague, quæ Deus in terram immisit, et quas effudit ira sua physalis, animadversiones Dei in Romanum imperium; liber signatus ab agno reclusus, divina consilia, quæ Christus Jesus cognovit, et Joannis manifestavit, ut reliqua hujus generis preterire, et alia, quæ ad declarandam Dei majestatem, potentiam, magnificientiam propheticas imaginibus assumuntur angelorum tobis clangendum, templi, candelabrorum, arce, vestium sacerdotialium, altaris, victimarum, throni, animalium, seniorum. Hæc enim omnia similia sunt figurarum, quibus veteres prophetæ, presertim Ezechiel et Daniel, futura predixeré. Numeri autem vel angelorum, vel tubarum, et philarum non est, cur rationem quis exigat. Septenarius enim numerus in Scripturis ponitur pro numero quolibet ingenti. Sed his contenti simus, quibus ostenditur inepitia non esse symboli futurorum rerum à veteribus etiam prophetis usurpata vel ad reverentiam divinae maiestatis inspirandam, vel ad regnum vicissitudines, et Ecclesie Christi modò depressionem, modò gloriam exprimentas. Nihil dico de Agni nuptiis, quibus jam monui Christi Domini cum iustis animabus, cumque Ecclesia sponsa eternam coniunctionem indicari.

Denique nihil est, quod ex quibusdam paucorum Patrum ambiguis aliquibi sententias concludatur, cum eodem ipsis plerisque à nobis testes amississimos adhiberi compertum sit. Hieronymus, vel quia non le-

geretur ètate sùa in græcis Ecclesiis Apocalypsis Joannis, vel quia Amphiloëius, Gregorius Nazianzenus, in carmine, Gregorius Nyssenus, concilium Laodicense, inter Scripturas canonicas Apocalypsin non numeraverint, at à Græcis non recipi; ceterum ab iis receptam suadent non modo, sed et persuadent testimonia supra commemorata, et Epiphanius præ ceteris S. Ieronymo annis proiectoris, qui contra Alogos, et Theodoianos Apocalypses auctoritatem tinctur, eorumque accusationibus responderet. Epiphanius vero eidem non quām in dubium venit ejus libri fides, cisi dum Alogos tertium Joannem cum Evangelio, et epistolis rejecientes confutat, excusatione quadam dignos fore dicat, si Apocalypsin tantum parvi facerent; maioris certè inquietatis hereticos arguit, quid Evangelio, et primæ saltem epistole, quām quod Apocalypsi non credent. Nihil enim habebant, qui protervatum suam illi colorarent, isthac certissima usquequo contenta Joannis scripta, cùm tamen Apocalypses repudiacionem libri saltem obscuritate quadam, apud nonnullos etiam Catholicos dubitatione, possent praetendere.

Atque hæc tandem sunt de canonicis libris, quæ si serius, quām quis voluisse, absolvuntur, rerum amplitudini assignat; spero autem futuram, nī ex iis prolixus tractatio studium etiam in se nostrum cognoscat. Quod si longior videatur oratio, cum utilitas magnitudine comparetur; ita fortasse etiam brevior videbitur.

THESES

DE DIVINITATE ET CANONICITATE

SACRORUM LIBRORUM GENERATIM.

I. Libri probata auctoritatis in sacrorum catalogum, nempe *canonem collati, canonem dicti sunt;* in eum non conclusi *apocryphi*, quasi obscuri, vel funditus repudiati, vel, propter publici iudicij silentium, dubitabiles. Canon non illico totus confit potuit, sed crevit processu temporis, ut Librorum dignitas declarabatur. Moyses primus Libros Legis sacro volumine compedit; Mosaico illi accessionem fecit Esdras, et Synagoga magna religio appositis, quos Hebrei suscipiunt. Deinde Christi Ecclesia cùm propagata est, apostolicos, solo publico consensu, absque editione decreti, in canonem recepit; deinde legi latè panceras quosdam cùm stante, tunc eversa Synagoga à divinis Viris, ab Apostolis descriptis, sanctissimis, gravisimisque consilio approbavit; unde orta est prot, et *deuter-canonicorum* distinctio, quā prius, et posterius approbationis tempus in pari omnium dignitate notatur. Hæc Ecclesia legem nemo reprehendet, siquidem nōrit, quomodo ab Hebreis in canonis collections processum sit, et causas in genere consideret, quibus permota, non modò de apostolicis libris, sed et de quibusdam a Synagogâ profectis judicavit.

II. Canonici libri omnes eā sunt antiquitate, quam indicant, non scripti serius, priscis autem hominibus attributi ad jactandam vetustatem. Ne infinita sit questione, exemplum transversandum aqua ratione per ceteros ponatur in Mosis; hi enim plus reliquias exigitantur. Mosaicis libri antiquissimi sunt, Hebraico populo traditi vel antequām poete ulli, philosophi,

historici ceterarum gentium quidquam eorum mandarent litteris, quæ constet mandasse. Neque dubitandum est, quin' exteri illi scriptores multa ex Mosaicis excerptinerint, rectè scripta detorserint, profano ornati vestierint, et magis ex parte fabulas invenerint. Prudenter ergo infideles, quantum velint, *Ægyptum sapientem totius parentem*, anquam efficient, existente ante Legis Mosaicæ scriptiōnem *Ægyptios* sacerdotes, qui de Religione, de moribus, de rebus publicis administrandis scripserint, quos Moses expresserit.

III. Cum antiquitate conjuncta est dictorum, et factorum veritas tam à domesticis Judeis omnibus, quām ab exteri non minus ad hec idoneis testibus confirmata. Oportet autem fateri, non esse scriptum quidquam alienum veritatis, seu res sub immensi populi oculis cadere, seu ad præteritam atatem referretur; multa enim, atque illustria ad eo veri indicia sunt, ut veritatis amator non sit, qui ea non adspicerit (que si in suis codicibus Judei vident, necesse est, ut in Mattheo quoque, et ceteris Evangelistis videant). Incredibili, qui Mosaicorum librorum scriptorem cum Græcis, cum Romanis fabulosis legislatoribus comparant qui populi Hebraici decipi facilis ruditatem, atque insulsitudinem exaggerant, ut veritati historia detrahant, ridiculi ipsi sunt, et insulti. Qui vero obtrectant descriptioni creationis, atque interitus rerum ex aquis diluvii, quid cum naturæ legibus, ac motibus narratio non conveniat, suspicionem nobis non movent,

ne fortasse nunc verum non sit, quod tantam approbationem semper habuit.

IV. Quod si veritas eis scriptarum rerum, erit et divinitas, que à veritate non disjungitur. Nempe divina erit cùm Mosica Lex, tunc Evangelica, que utique à solo Deo esse potest, et tota pariter Scriptura divino afflato, ac presidio edita. Hæc firmius stabiluntur evulis plurimorum errorum capitibus. Summe arrogans est putare vim propheticam in naturali facultate pro ingenii, et temperamente ratione in humorum ex atrâ bile abundantia, in vivaciori imaginandi visu, aut studio, et arte acquisitum; ignorantis vero tenere nihil omnino in Pentatecho esse dictum de animæ immortalitate, de aeterno premio bonis proprie, supplicio indicto malis, atque ex Legis infirmitate et abrogatione colligere divinam auctoritatem non habuisse. Deinde, quod contra universam Scripturam sumitur, non esse divinitatis traditos libros, quod obscuri scriptæ sermones sint, repugnantes invicem loci, incredibiles, ineptæ, indigne Deo sententiae, et scribi omnia solo humano spiritu potuerint. Quod demum sigillatim ad novum Testamentum attinet, impudentius Judæus Apostoli littera, et sententiarii veteris Instrumenti corruptores appellant, cum prophetarum vaticinia ad novæ Legis significacionem transferunt. His confutatis, quas habemus, divisiones esse Scripturas, quantum nunc in genere fieri potest, effectum est.

V. Etsi vero divini tofi, atque omnes Libri sint, id est, afflante Deo descripsi; tamen neque verba singula, neque singulas sententias dictavit Deus, tanquam discipuli dicta Magistri scripto excipiuntibus. Neque erat necesse ita inspirari sanctos viros, quasi extinctis, aut abstractis notionibus animo olim insiti, que ad opus à Deo institutum velabunt, infudi eadem, aliave dehinc. Nam si adiit Spiritus sanctus scribenti, quem primùm ad scribendum excitari, cumque singulari presidio tueatur; si mentem opplet lumina, quod omnem vitulos ignorantium depellat, oblivionem, inconsiderantiam; si opportunitè suggerat, quæ scribi velit; si subi confirmatur decipi, labi, errare, ineptum verbum scribere non patiatur; si arcana, sublimia, ignota revelet; si nullam denique Scripturam partem vacuanam tutea relinquat, erunt hand dubi. Libri à Deo inspirante, quamquam sermo, et sententie plerūque ab hominibus ingenio, memoria, scientia, studio proficiuntur.

VI. Ut autem nobis non probant, qui sacrorum scriptorum facultati nihil relinquent, sic iusti et vehementius displicant, qui res nec fidei, nec morum humana tantum industria locutus dicunt, quo circa et interdum lapsos imprudentia, memoria imbecillitate, oblivione. Discossione Spiritus sanctus à Scriptore, quem gubernandum suscepit; aut partem unam Scriptura tuitus est, alteram deseruit, et alii initio adfluisse, in cursu sermonis se abdidit? Divina porrò sunt omnia gubernans mentem Dei, vel minimum errorem prohibentis, approbantis singula. Nemini igitur in mente veniat, prophetam, aut Apostolum,

scribendo allo in loco peccasse; sed si res eò deducatur, ut diligenter omni explicandi adhibita, adhuc absurdum aliquid videretur, corruptum exemplar, vel interpretetur lapsum, vel imbecilli nos ingenio esse dicamus, non valentes assequi loci intelligentiam, ut S. Augustinus inquit.

VII. Sacros Libros totius vitae magistros summo studio primùm Synagoga, deinde Christi Ecclesia custodivit, vel maximis utriusque Reipublica temporibus, ne perirent, aut deparvarentur. Ante Babyloniam captivitatem quidem Mosiacos intercidisse, sive Hierosolymæ incendio fuisse absumptos, ut oportet, quos temporum iniquitas, et Iudeorum incuria perdidit, Esdram recentier effundere, nisi sunt quidam Patres sentire; unde et totum illud opus, quod habemus, Esdræ laudi tribuerunt. Verum assendi non possumus. Quidquid negligenter olim admissum sit in servandis legi preceptis, non interierunt sacri Libri, neque illis bellum indicatum est à Babylonis, neque Esdras, etiæ multa alia laude clarissimus, amissi, ut aiunt, eructavit.

VIII. Post Esdram sacri Codices Esdrino, quem vocant, canone conclusi ad Christi Ecclesiam, ad nos usque integri, non vitiani, non corrupti devenerunt; dicunt autem de eo vii generi, quo quid albasum, intrusum, mutatumve sit malitiosa, fraude, dolo, non fortuito librariorum errore, oscitantiæ, insciæ accedit potuerit; jamque de Hebraicis polissimum codicis disputatur, quos, si Christi, et Apostolorum aetate sinceri erant, nunc quoque sanos esse perspicuum est. Nam qui Judeorum fraudem in Scripturis adulterandis, et Masoretharum operam mutationi inducande suspectum objectat, peccatum imputat secundissimis ceteroquin hominibus, quod non peccarunt, neque peccare potuerunt, si voluerint, nullo certe Patrum testimonio, nullo exemplo unquam probandum. Eadem plane nunc sunt Prophetae libri. Quod si in rebus, quæ fidem et mores non attingunt, quedam esset verbi mutatio, nihil referet ad causam: in letacionis enim ambiguitate, ob litterarum similitudinem, et varietatem exemplarum, satis est letacionem unam assumere, alteram notare, quod Masorethes fecerunt.

IX. Qua de Hebraicis veteris, eadem et de Græcis novi Testamento codicibus sint dicta, quibus nunquam configit errores illos consulit admiserit. Ex utriusque versione in alias linguis sunt ductæ, ut Græca et Latina ex Hebraicis veteribus, ex novis Græcis Latina Biblia sumpta sunt, que licet in paucis sibi invicem, et cum exemplaribus interdum discrepant, tamen, quia in preceptis credendi, atque agendi nihil discrepat, verendum non est, ne divina eloqua immutata in aliis quoque linguis non maneat. Non est autem necesse disputare de Hebraicis, Græcis, et Latinis, utræ præferenda alteris sint, debetane textus ex versione corrigi; an contra, ubi fortuite mende irrospissent. Unum hoc loco affirmatur Hebraicos, Græcos, et Latinos codices in doctrinâ, in fidei, et motu presertim rebus consenserunt: Hebraica veteris,

et Graeca novi Testamento exemplaria pristinam dignitatem retinere; ex fontibus auctoritatibus versioni conciliari, et concilii Tridentini decreto, Vulgatam Latinam versionem authenticam declarantis fontium dignitatem non esse excusatam.

I. Omnis de librorum veteris Testimenti divinitate duplex potissimum est questionis. Unum genus est, quod ad auctoritatem librorum pertinet; alterum, quod positum est in inventiōni autoribus, ut vel dignitas, vel tempus, vel praecceptorum ratio declaretur. Primum perpetuo constitutum esse volumen contra infideles, atque hereticos, de quoquoc tandem libro isto posterum dicturi sumus; de altero, quia inter fideles sep̄ disputatur, et obscurum est, ponetur interdum in medio interpretur sententia. Exordium à Pentatecho, in quo utrumque facile est expeditre. Non modo quinque libri Legis appellati divini sunt, verum etiam omnium est Moses auctor. Intolleranda enim est Hobbesi, Peyerri, Spinoza arrogantia, obrectantum Legis libros alii plane de causa Mosi tributes, non quid ipse scripterit. Nec minus temere sibi sumpsit Simonius primis capitibus libri I Hist. critice, vel Test. solam legem, et precepta Mosi referre; historicæ verò corpus scriptoribus publicis, et notariis Hebraicorum reliquæ, quo prophetas nominat. Lecum, et tempus designare, quo scriptum à Moses sit, non est, cur adeo curetur; quoniam post exitum ab Egypto, et promulgationem Legis libros omnes descripsi cepisse putamus, et postremo vite Moses anno Deuteronomio totum opus conclusum res ipsa loquitur.

II. In ponendo Scriptore libri Josue, ea interpretes argumenta deficiunt, quibus freti Pentateuchum Mosi vindicant; unde sum Patrum, atque interpretum discrepantes sententiz, que tamen libri divinitati nihil derogant. Nobis quidem videtur prudenter fieri ab illis, qui ab re non explorata assumptione cohident. Qui Josuam libri auctorem credunt, quos nominare supervacuum est, sudare id fortasse possunt, quod sentiunt, non persuaderet: qui contra à Josuā librum eripiant, ut Samuels, aut Esdræ tributum, inepti, quasi de re confessi, gloriantur; idque nos movet, ut potius omni conatu ueanum, nihil adeo solidum pro negante parte afferri, cui satis apta responsio adhiberi non possit, etiæ adjectiū quedam esse non difficiuntur.

III. Major est inveniendi scriptoris librorum Iusticium, et Ruth difficultas, quæ ex librorum compactione in unum unus utrinque auctor esse creditur. Quod ad Iudicium librum attinet, Samuelis esse historiam Hebrai arbitrantur, quos nemo convincet erroris; nam regnante Saüle, aut inueniente regnum Davide, vixisse scriptorem, ex locis quibusdam non obscure concluditur; Samuelis quoque non repugnat esse librum Ruth, qui in párvo opusculo primum spectaverit Davidis genealogiam describere.

IV. Quatuor libri Regum, duo Samuelis, et duo Regum ab Hebreis appellati, quod primis materia ab initio subiecta, quam tractat auctor, et in qua versatur, res gestæ Samuelis sunt, postremis autem propositionis est utrumque regum in unum memoriam colligere cui, quibusve auctoribus adscribantur, frustra queritur. Primos duos ex monumentis prophetarum Samuelis, Nathanis et Gadi desumptos damus ultrò, sed ipissima esse illorum trium prophetarum scripta non placet. Ille tamen ignoranti nostra tantum valere non potest apud Religionis inimicos, ut propterea in suspicione veniat librorum dignitas, quam nullus discors alias canonicas libris locus infrahit. Duos posteriores evolutis partim annalibus commentariis regum Iuda atque Israel, partim prophetarum monumentis, qui libro preserim secundo Paralipomenon memorantur, ignotus nobis auctor lapsi Judeorum imperio, et perdurante adhuc Babylonica captivitate, vel fortassis jam solutæ, composit, retenitis tamen sep̄ non modo sententiis, sed et verbis prophetarum et scribarum, quibus stans adhuc imperium significari videretur.

V. Libri Paralipomenon, sive Praetermissorum, si velint latine interpretari, sive בְּרִית־הָעֵדָה dibr̄ ejanim, verba diuinæ, et chronica, ut Hebrei vocant, pars sunt à veteribus prophetarum monumentis expressa, atque à libro ephemeridum post Babylonianam captivitatem stricim excerpta à libris amplioribus; quoquicunque multum differunt à libris verborum diuinæ regum Iuda, et diuinum regum Israel, sep̄ tam in libris Regum, quam in his ipsi Paralipomenon commemorantur. Judeorum judicium est, Esdræ auctorem esse, paucissim excepit libri I, cap. 3, v. 21, etc., quod quoniam non sumimus tenacius defendere, non videamus tamen quomodo improbari possit. Illud tamen constantissimum, ex discrepanciâ inter Paralipomenon et Regum libros, nihil de diuinorum Paralipomenon pretio decadere.

VI. Priorem Esdræ librum Esdræ ipse, alterum Nehemias scripti; nec inquit efficit auct Daniel Hætius, doctissimus ceteroquin vir, prima Esdræ capita non esse Esdræ, aut Spinoza alterum non esse Nehemias. Illi autem duo in unum olim volumen apud Hebreos compacti sacri libri sunt, à summis viris apud Iudaicorum populum gratiosissimi, et quasi totus Reip. reparatoribus reliqui. Nam quos dicunt tertium et quartum Esdræ, quantamlibet olim apud quosdam Ecclesiæ. Patres dignitatem habuisse videantur, locum tamen in canone nunquam obtinuerunt. Tertio libro græce conscripto conjecturâ assoquimus veterem Helienistam allabarassæ, qui historiam vite Zorobabelis augere volens, et gloriösiora quadam de tanto principe cum auctoritate predicate, exscriptum mox in locis verum Esdram popularibus traditionibus conspersit, quas tamen neque Synagoga, neque Christi Ecclesia potuit probare. Quartum vero solis latinis litteris editum, non modo conjecturâ, sed certis indicis deprehenditur recentem esse, à Christiano homine ex Ju-

deis ad Christi fidem traducto excoxitatum, et pia quādam fraude uso ad conciliandam libro auctoriatem.

VII. Hactenus eos libros prodiximus, quos nemo negavit esse divinos, nisi qui Deum Iudaici populi curatorem non agnoverit, et divinitatis fidem omnem sustulit. Nunc ad alterum genus pertinet historicus Tobie liber soli catholicae Ecclesie probatus, apud Hebreos verò atque hereticos auctoritate carens. Ut omnia hæc de re complectantur, quod in Tobie libro describitur fabella non est ad componentes mores inventa, neque ab hominī industria divini Spiritus præsidio immitti historia illa profecta est. Rerum, quæ contigit, scriptor Deo fretus litteris consignavit, tamen non sine causa Tobias uterque creditur, Chaldaico sermone usus, quem homines in Assyriam deportatos decebat. Liber Hieronymus in latum transtulit multò accuratius, nobilitatis et præstantius, quam vetus interpres, qui ex prævā græca latīnam interpretationem fecerat non bonam. Hieronymiane postea Ecclesia merito diuinos honores decrevit, leges certas sectata, quibus sacer à profano libro discernitur; quanquam Esdras in sacris libris Tobiae historiam non renuntiasset; nascens verò Christi Ecclesia, aique adolescens à ferendo iudicio prudenter abstinerat.

VIII. Eadem fermè de Judithi historia subjicimus. Judithae liberum è Chaldaico pariter sermone D. Hieronymus in latum convertit, *magis sensum è sensu, quām verbum è verbo transversum*, ut ipsemet affirmat prefatione in Judithi. Tota sacra narratio historica est, fatentibus Judeis, non commentum, aut parabola ingeniosi auctoris volentis Judeam et Synagogam Dei patrocinii fratre poëticis imaginibus, inductius in scenam personis describere. Etsi verò explicare non possemus quanto factum acciderit, de quo magnorum hominum varie sunt disreputantesque sentientes, nostra hac trepidatio, aut ignoratio veritati historias, et libri divinitatis non obcesset. Sed, si quis multum interesset potest ad historias veritatem, ac divinitatem libri, quemadmodum tempus constitutatur, quo res contingit, consentanea cum rei totius summa ponit post, stante potissim Judeorum imperio, quām Persarum, et Manasse imperante, quām Cambysē, aut Xerxe factum contigisse. Scriptorē enim non invenimus; verū consentit cum religiā doctrinā hominum Israelitam fuisse in captivitate detentum, qui historiam litteris tradidit, ut fratrum suorum agriūdinem levaret.

IX. De toto Estheris libro minor non est controversia, de quo paucis haec sunt. Proprius ad veritatem accedere Thalmudistarum sententiam, quā proditum est, Synagogam magnam jussisse veram historiam scribi, et probasse non modò novem capit, et quatuor priores decimū versiculos, ut Hebraicum habet exemplar, divina esse; sed et cetera in Græcis Septuag., et Latinis Biblis existant postrema capita, quæ ad diuinam vocant, ut Hebraico exemplari et ipsa translata, unā cum septuag. Interpretatione magna Synagoge approbationem habuisse; demum quæ de magno Assuero, sive Artaxerxe ex Medorum et Per-

saram regibus narrantur, veris Darii Histyaspis filii rebus congruere, ut sacram cum profanā historiam conjungenti constabit.

X. In Jobi historiā illustre nobis moderatissimi, et patientissimi hominis exemplum reliquit Deus, sive prosperā utram fortunā, sive premanū adversā. Vera oratio est, etiū poetico scribendi genere, salutini, figuram plena exornata, aucta, amplificata, illustrata parabolis, ut non minus utilitas, quam jucunditas legentes afferret. Ut veram historiam, sic et divinum librum agnoscentis, in cuius explicatione de Jobi genere, patria, religione, actate, libri scriptore versans quidem in tenebris, non tamen adeo, ut omne sit lucem erumpit. Jobus ipse, vel Eliu, vel alter quispiam Arabi, aut Idumeus, Arabico, vel Idumeo sermone pauci rei eventum complexus est, quam Hebrews antiquiora propterea, quicunque tandem es fuerit, multis ornavit, multaque convenienter personis, loco, et tempore adjuxit, quedam solutā oratione descriptis, quadam strictā illigans, et in Jobi, atque amicorum colloquio sensus, non verba utrinque usurpatā referens, et si interdum ad litteram Aramaicā, vel Syriū scriptorem expressit.

XI. Librum *Psalmorum*, videlicet *Hymnorū*, et *Laudum*, mirandum est ignorantiā quorundam, et impudentiā minus antiquum, et minus sacrum haberi. De numero verò, divisione, auctore, titulis queri rationabilis posse videtur; verū nemini dubium esse debet, solos 150 psalmos ad Hebrews, Gracis, et Latinis perpetuò in canōnum receptos, divinā auctoritatē valere; psalmum contra 151, de monachia Davidis cum *Goliatho*, idiographum dictum, à Syro, atque Arabe interprete ceteris adjectum, ut et 18 alios Salomonis inscripti spurius esse, et apocryphos. Item omnes 150, sine certo rerum, aut temporum ordine ab Esdrā, vel ab Hebraorum doctoribus, vel à Synagogā magnū uno libro olim comprehensos, non in libris quinque distributos, ut deinceps Hebrewi visum est dispersi. Conjunctionem autem duorum in uno, aut contra sectionem unius in duos, quoniam exemplaria Hebraica, sc̄cū atque Græca et Latina exhibent, cū ab initio non satis apertum esset distinctionis indicium, arbitrio potius, quām accuratā ratione faciat. Insuper maxima postlitorum partem Davidi auctori jure optimo tribui quidem, sed omnes nullo modo posse. Hactenus tūt, et sine trepidatione affirmatum est; quod consequuntur verecundus ponimus. Non constat titulus omnes, ne eos quidem, qui in solis Hebraicis exemplariis legitur, à viro propheta, vel divino auctore scriptos; inò vero gravis suspicio est, qui in Hebraicis codicibus sunt, nonnullos, r̄ non satis considerata, fuisse appositos; qui absunt, littere, historie, argumento sepe esse discordes. Quare sua sit titulus laus proper voluntatem, et Ecclesiæ mandatum eos iubentis prescribit; spectandum tamen esse arbitrariū aperitus Ecclesiæ iudicium, ut de omnibus liquidius judicetur, divinam fidem faciant; interim, tanquam à re incertā definienda, esse abstinentiam.

XII. Proverbia, gravissimisque sententias toto capite 29 libri contentas Salomon vir Dei effudit, quas tamen non ipse in unum codicem conject. Bis enim, tertium, aut quartum etiam facta est diligens ejusmodi sententiarum conquisitio, et recens collecta vita præcepta prius descriptis addita. Quæ trigesimo capite concludantur, non videuntur esse Salomonis, sed Agur fili Jaké quo upote breves, familiares, solidæ, acute, vibrata, facile in animum fluentes, ad prudentiam, ad sapientiam, ad economiam, ad politiam, ad totus vita rationem composite, locum inter Salomonicas habere potuerunt. Postremum caput, si rursus affirmitur esse Salomonis, conjectura est diligens Scripturarum scriptorū probabilitas. Summa tamen est totum librum non ex homine, sed ex divino Spiritu esse præfectum.

XIII. Alter Salomonis liber est Ecclesiastes, ac si dices latine Liber concionem habentis, perperam Ezechiel, Isaiae, Zoroabelli à quibusdam tributis, qui videri voluerunt ceteris auctiores. Nonnulla, que sonant interior animum, corpora autem non revocari ad vitam, suspicionem attulentes de libri divinitate; verū si cogites Salomonem plures in medium possuisse stultorum, impiorum, ac malorum philosophorum sententias, et in utramque partem agitasse, persecutum, quid voluntarii homines sentiant; demum verò conclusse totam hominis felicitatem Dei timore, divinorumque præceptorum observatione contineri, suspicio omnis elabitur.

XIV. Tertium ejusdem auctoris opus est Canticum cantorum, sive nobilissimum canticum ad adolescentiū confectum, quod reprehendant, qui profani oculis legunt, nos admiramus animus abducentes a sensibus. Epithalamium est, in quo loquentes inducunt sponsus, sponsa, amici, amice, et quoquot sponsum, sponsamque deducunt; loquuntur autem amatorum sermonem, cūque vividas, ac vehementiū ultrò, cūrōque teniores animi motus expriment, quo purissimum Dei amor ostenditur erga Synagogā, ut Hebrewi inquit; ut nos, summa Jesu Christi benevolentia adversus Ecclesiam, quoniam sibi sponsam acquisivit sanguine suo, naturam humanam, quam arctissimum nexo sibi conjuxit, animam præstatam sanctitatem, quoniam sibi in fide, et charitate consociat. Non est igitur nudum carmen pro Salomonici conjugii celebratōe compositum, neque mera spirituali nuptiariū cum terrenarum præteritione descriptio, sed utrumque, alterum ex altero consequens, utrumque à Spiritu Sancto intentum. Salomon enim, cū prop̄ abesset, ut uxore duceret appellatam suon nomine Sulamitidem, animo intus velut in imaginis spirituali nuptias, exultit se, easque nobilitate complexus est, dum predicabat suis, ut mos erat prophetarum, qui relatos præsentibus futuram typis ad nova Legis mysteria pronuntianda utebantur.

XV. Prater tres commemoratos Proverbiorum, Ecclesiastis, Canticorum libros, nullum alterum habemus Salomonis, non Sapientiam, non Ecclesiasticum, quos putandum est, nonnisi proper quandam eloqui, et præceptorum similitudinem, Salomonis dici, ut ait Augustinus. Et de auctore quidem libri Sapien-

tiae nihil affirmamus, contenti aliorum sententias confutare, qui aut Salomonem, aut Philonem quempiam nomine, sive seniorem, sive Biblium, sive Alexandrinum auctorem crederent. In divinis tamen libris sine periculo erroris Sapientia numeratur, ac, si quid augurari conjecturā licet, Judæus Hellenista post versionem septuag. Interpretum prop̄ ab auctore Machabeorum in scriptis philosophorum, et Gracorum poetarum versatissimum librum editit.

XVI. Ecclesiastici liber et ipse, tametsi à Canone Hebreorum abest, non minoris est dignitas, quam ceteris libri. Iesu filius Sirach Salomonem imitatus, exscriptis etiam quibusdam ipsius præceptis, studit sapientia amorem excitare. Quoniam verò propter scriptorem ipsum (cap. 50) ejusque nepotem (in præf.) magna auctoritatē grecum interpretem, concedendum est, spatio interjecto Simonis pontificatum, et Ptolomai Evergetis regnum, librum fuisse conscriptum; quā de re notissima est chronologorum dissensio, an Ptolomai Philadelphi temporibus post Simonem I, an verò sub initium regni Antiochi Epiphanis in Syria post Simonem II prop̄ finem vite Onias III, auctoṛ serpserit; consultis visum est, intelligi ex adjunctis quibusdam cū ab auctore, tum ab interprete notatis, descriptaque in Machabeorum libris rerum Jadaicarum historiā, non Ptolomai Philadelphi Aegypti regis aetate, sed Philometoris, sub initium regni Antiochi Epiphanis, et prop̄ finem vite Onias III, anno circiter calculi Usseriani 3829, scriptisse Sirachen, qui Hierosolymis in Aegyptum se recuperat.

XVII. Ad vetustiora tempora, unde delapsi sunus, reddit oratio, et ad eos canonicos scriptores, quos fuisse propheticos viros ignorare non possumus. Eorum alii, quorum prolixior oratio est, maiores, quorum contra brevior, minores prophetæ dicuntur. Primo loco propter claritatem generis, et rerum visarum sublimitatem conjectant cū puritate sermonis est Isaías filius Amos, alterius quidem ab Amoso Prophetā. Cū longavam vitam vixisset, imperantibus quatuor regibus Juda, ut initio prophetæ legimus, senior per medium secutus creditur lignæ serræ, jussu Manassis regis impissimi, quem prophetæ libertate impeditus arguit; cui opinioni temerē contradicuntur. Iniquius vero, atque arrogantis scriptis Spinoza, ex fragmentis quibusdam Chronicorum regum Juda, atque Israelis, nollamque inter se connexionem habentibus compactum esse librum, Isaiae nomine perperam inscriptum, eique deinde ab Ecclesiā tributum. Isaiam certè non modo prophetarum volumen descriptisse conperimus, sed et res gestas Ozia in separato codice, qui temporum iniuria periret. Libros contra titulo ascensionis, visionis Isaiae evulgates falso prophetæ reciūmus.

XVIII. Isaiae predictiones consequitur liber prædictorum Jeremie, qui Baruchi notari operā est usus. Tota ejus prophete oratio est, si caput 52 excipias ab Esdrā fortasse adiectum; ipsius est et epistola, quæ inter Baruchi capitula sextum locum tenet; ipsius quoque Lamentationum liber. Falsus est autem Josephus putans lugubri isto carmine mortem Josia, ut libro 2

Paralip. narratur, prophetam doluisse. Manifestissimum enim est, cō urbis cladem, non alterius mali incursum lugeri.

XIX. Idem ipse Baruchus à Prophetā Jeremiā ad omnēm scriptiōnēm adūlītūs epistolam suam et ipso edidit in canonē ab Ecclesiā relatām, quam dicimus Prophētiā Baruchi, sacram, et divinam, quidquid contra sentiat presertim Hugo Grotius. Hebraicis litteris epistolam scripsit, quācum desideretur in codice Hebraico: Babylone scriptis anno quinto à capo Schedēta; qua omnia loco, et tempori optimi congruere deprehendetur, si animo p̄judicis vacuo divinum verbum legatur.

XX. Ezechiel à Nabuchodonosore unā cum Jechonīa, et preciō militi, ac Reipub. robore Babylōnē abductis, que eventua Iudaicō populo, et viciniis gentibus divinitis vidi, divino libro comprehendit, difficili tamen ad intelligendum. Istum Spinosa adversarius, atque obrector perpetuum genuinum esse negat Ezechielis volumen. Talmudiste verò ignorantia, et levitate hebraicō tribunt magistris Synagoga magna, quōd futurā rerum presensio, et provisio, ipsorum arbitratu, scribi extra terram sanctam non poterit.

XXI. De Danieli libro prolixior, atque agitator cum incredulis, cum Hebreis, cum hereticis disputatio est. Disputari namque solet, utrum Daniel librum scriperit Babylone captivus, an serius Hebreus quispiam legis studiosus Danielem scriptis flūxerit; rursum, prophētes annumerandus Daniel sit, an verò scriptoribus, quos Agiographos vocant; item, an historie Susanna, Beli, et Draconis, cum Azariā oratione, et triū Puerorum Canticō, vero sint, et canonican dignitatem meriti obtineant; demum, a eas quoque libri partes idem Daniel litteris tradidit, ut reliquias, que sole apud Hebreos supersunt. Sed, quia prima faciliora sunt expedita, vix illa pondē opera est, ut à Porphyrii calumnia Daniellis liber vindicetur, atque insipientie, ac stultitia Hebrei arguantur Danieli injuriosi ob detractum prophete officium. Deinde verò studiosius danda opera est in Heterodoxorum refutatione; dannum autem, ut hystoria, omnīcitas additamentorum veritas, et canonicitas confirmetur, totusque liber eam additamentis omnibus, qualam habemus, eidem Danielli assuratur, nullaque libri pars in hereticorum reprehensionem incurrat, nulla eripiatur Danielis.

XXII. Minorū prophetarū libri, quos omnes conjuncti uno sermone attingimus, neque in Hebreis, et Latinis, neque in Graeciis codicib⁹ eo ordine dispositi sunt, qui prædictio futura quisque copit, neque alter alteri ita prestat actate, ut scripta ferunt. Sed neque Oseas inter aquae exteros vali-
cinando præcessit, qui tam in Bibili⁹ omnibus ordinem duco videtur. Nobis Jonas antiquior omnibus propheta est, etiam in quinto loco collocetur. Difficile autem est ad eō quidam judicare, qui sunt, unde venerint, ex quā tribu, utrum superent alios zetate, an subsequantur, ut sēp̄ aliorum sententias

recitandas, ipsi nihil affirmandū poterūt. Tenendum de omnibus est, viros fuisse Deo plenos, ea scribentes, que divino Sp̄itu acti providerint, quorum plerique ante Babyloniam captivitatē scripserint, quia ipsorum libri exhibent; tresque posteriores Haggaeum, Zachariam, Malachiam solitā jam captivitatē non minds prophetas fuisse, quām superiores extēros. Et his Haggaeus secundo anno Darii, filii Hyrcanis, qui fuit quartus à Cyro; non Darii Nothi, filii Artaxeris à Cyro rege noni datus à Deo est auctor, ut populū ad templū adificandum permoveret. Zacharias non immēritū visus est Hieronymo alter à prophēta ejusdem nominis, quem Christus Dominus, Matth. 23, inter templū, et altare casum Iudeis exprobavit: Christum enim de Zacharia filio Joiaide, de quo lib. 2 Paralip., cap. 24, locutum Hieronymus congruentius docuit. Malachias insinuerit ab Hebrais creditur aut angelus sub hominis specie, aut idem, qui Esdras.

XXIII. Historico libro duplii de nobilissimis Machabaeis gestis, filiorumque facinoribus, et de immunitate, quā ab Ēgypti, Syriaque regibus in Iudeos sevitur est, vetus Testamentum desinit. Uterque Machabaeorum est dictus ex Judā Mathathiae filio, qui sive ob eximiam virtutem, sive ob notam militariis vexillis inscriptam Machabaeis usurpatum, sive cognomentum ad reliquias fratres traduxit. In utroque vera, et divina sunt omnia, torquent se licet, successant, irascantur hereticē, exaggerantē doctrinā sententiis quibusdam inter se repugnantē, et contraria opinione omnem de eorum divinitatē ex animo evelli. Nos autem invictissimum SS. Patrum, Ecclesiastique Catholicae iudicium, quod unīcē ad hanc rem valere potest, constanter opponimus. Librōrum alter Hebraicō idiomate, alter Graecō scriptis est ab auctoribus duobus, diversas eras sc̄iūs supputando; et primi quidam, quisquis est, praeclarissime familie laudes eo libro prædicavit; auctor vero secundi reputati altius historiam, ē quinque libris Jasonis, sive Jesu Cyreniūs Hebrei perstrinxit. Et de veteribus libris inter sacros relatis satis diximus. Nam tertius Machabaeorum, fidei humanae historie fidem non amiserit, sacram non habet dignitatem; quorū verò jadūdūm ne inter apocrypha quidem legitur, neque constat, quem librum veteres Machabaeorum quartum nominaverint.

DE DIVINITATE ET CANONICITATE SACRORUM LIBRORUM NOVI TESTAMENTI SIGILLATIM.

I. Quā de veteris Testamenti Scripturis, non tam pro Synagogē defensione, quām Ecclesiē presidio alio loco disputata sunt, eadem commodiū ad novi Federis libros traducimus, ut contra infideles quolibet Ecclesiā Christi dignitatem incutiam, et gloriam predicemus. Apostoli sc̄iūt, atque apostolici viri Iesu Christi discipuli, qui aderant, qui viderant, qui audierant, Evangelia, Epistolas, codices omnes, quibus novum Testamentum continetur, litteris consignā-

runt, viri aperti, simplices, ingenui, justi, boni, non falsi, non vaři, neque luci, honoris, popularis gratae colligenda causā simulantes quidpiam, vel dissimilantes, ullamve adhucē orationis vanitatem. Quæ verò scripsērē, certa sunt, in luce, atque omnium oculi acta, ignorata nemini, vulgata, comprobata plerique externum testimoniū narratione, confirmata signis, et prodigiis; voraces igitur deseriperunt vera. Quod argumentū genū vim magnam certē habet adversi omnes infideles, adversi Judos verò maximam. Quoniam ergo audebunt isti diceere vera esse, quæ Moïses, quæ prophētes scripti reliquerunt, quæ contra Apostoli, inanā, fabulosā, dolo conficta, ad fallēdūm compōsita? Ex quo consequuntur nos Testamenti scriptoribus adūlītūs Deum, et libros, moderate Dei Sp̄itu, a viris salutis nostre studiosissimis esse profectos. Accedit obsequium Ecclesia, judiciumque tanti faciendum, ut majoris fieri nullum possit; quo efficiat et in librōrum confessionem Spiritū Sanctūm operam suam contulisse, et nullum deinceps meditato insinuatū esse falsitatem. Quocirca apud Ecclesiam sacros, et divinos Apostolos libros existare perspicuum est. Nihil autem facit ad distinctionē auctoritatis, alios oītis, alios serius Ecclesia iudicium obtinuisse; eadem planè est omnium auctoritas. Hæc in genere tantum, quæ uno in loco posita ad singulos libros, et opus erit, transferantur.

II. Et quoniam de Evangelīis, de Epistolis, de apostolicis scriptis, et scriptoribus singulis sermo esse debet, ne unā oratione commissuisse omnia videamus, primō sit, quatuor tantum divina esse Evangelia, id est historias factorum Iesu Christi, et dictorum memorata dignissimorum. Patres enim, atque Ecclesia, quorum semper fuit prudens, sincerum, incorruptumque iudicium, non suscepserint, nisi que Mattheus, Marcus, Lucas, et Joannes ediderint; easter verò, vel quid scripta ab illis essent, qui carebant auctoritate, vel quid vitium haberent, aut nunquam probaverint, aut funditus repudiarunt. Quo ordine videamus in codicibus collatōs libros, eodem, et scriptos esse creditor; contempta Beze, Basnagi, Clerici sententiā, qui Lucam Apostoli omnibus in scribendo prestitissime inconsolē arbitrantur. Quid si illi vetusti codices post Mattheum habeat Joannem, deinde Lucam, sive Lucanum, postrem Marcus, in his ratio dignitatis Apostolica effectū, et Mattheo Joannes accederint, sūusque primū apostolis, deinde apostolicis viris esset locus; ex apostolis vero illi preponeretur, qui alterum scripti magnitudine supererat. Quoniam vero haec explorata sint; quo ame tamē quisque scriperint, varia priscorum Patrum, discrepantesque sententiae nos ad confessionem ignorationis adducunt.

III. Mattheus, qui et Levi, et Levi Alphæi à Marco, et Luca appellatur, Judgeus genere ex publicorum conductore adūlītūs Apostolus Evangelium. Hierosolymis scriptis gentili lingua, Hebreico nimirū sermone, et litteris, rogatu Judgeorū, qui Hierosolymam, et finitimos locos incolabant, non Graeco, ut praecetera Matthias Flacius Illyricus, coactis super-

riorum se Catholicorum quorundam, multō verò magis Hereticorum argumentis, neglectā Patrum auctoritate, injuria conatus est persuadere. Hebraicus autem ille sermo Syro-Chaldaicus erat, qualēm Hebrei tum loquebantur. Evangelium omne idiomate Hierosolymitanis traditum ad Nazaraos, deinde ad Ebionitas datum est; et illi quidem amplificarunt narrationibus fide bona ex Patrum traditione acceptis; isti verò abaserunt, et omnīo vitārunt. Intercedit deinceps Hebraicum omne exemplar cūm purum illud, quale à Mattheo prodierat, tum ampliora alia, et resecta hereticorum. Verendum tamen nobis non est, ne verum, et divinum Matthei Evangelium non habeamus, quia proferre autographū non possumus; nam Greco apographo, unde Latinū exstitit, ex puris Hebraicis desumpto, et ab Apostolorum usque avo gentilium ad Christi fidem conversis tradito, quisquis denuo interpres fuerit, Ecclesia usus conciliavit auctoritatem. Quoniam dūtūtare, quin divinū, integrerūm, et natīvū nulla sūl parte discors Matthei Evangelium apud nos existet, intolerande et arrogante.

IV. Marcus Petri discipulus atque interpres, Evangelium alterum Graecū rogatus à fratribus Romæ edidit, ut à Petro audierat; neque enim à Christo ipso accepterat. Graecū dicere malumus, quām Latinū; plus enī apud nos valet veterum Patrum, et Hieronymi præserit, atque Augustini testimonium, quām quālibet vel à Marci officio, vel à Greco exemplari priori ut alio, latinitatis colorē retinente, vel à loco scriptis, vel ab incertis monumentis deponit ratio. Scriptis autem Marcus totum decimum sexūm caput, in quo Christum Dominum à morte ad vitam rediisse narratur, ut nihil sit in toto nostro Marci Evangelio non divinum, et canosicūm.

V. Lucas itinerarii Apostoli Pauli comes, cui se adiunxit, ut Petro Marci, cognitis omnibus, que ad Christi vitam, et sermones pertinebant, Evangelium et ipsi sum in Achia, Booteque finibus tum composuit, ut dictorem suum defendaret, et manantem fidelitatem coheribet, cum pseudo-apostoli falsis evan gelis per loca, ubi Paulus docuerat. Bonæ disciplina fructum perdere per insciām, vel invidiam tentabant; quo et Theophilii præserit, viri spectatissimi, popularis sui voluntati satisficerit. Non hunc Apostoli facinus neque Christi auditorem, neque Iudeū genere, neque pingendi, aut sedependi arte peritum, neque euēndēt ac Lucium in Pauli Epistolis commemorat; sed Apostoli sectatorem, Antiochenum, proselytum, Medicum, quod Scripturæ, et Patrius consonat. Ei scribenti non modū Ecclesia Christi sciens, et pridē erudit, verū etiam Marci tanta honoris tribut, ut unum ex Evangelis omnibus approbat; circuēdūt autem exemplaria sc̄eles illæ heresēs sue præjudicis patrocinium quesitūs, amputavit, corrupt. Totum, cuiusmodi apud nos est, Evangelium scriptis Lucas, et illud primum capitū 19, Christum super Hierusalem fleuisse; tūl alterum capitū 22, sudasse sanguineo sudore, et angulum, et levationem concidenti anime

afforet, è celo delapsum. Quare et hec duo, ut partem Evangelii Luce, in Scripturarum canonem justissimè recipimus.

VI. Joannes Apostolorum postremus Ephesi in Asia minore divinissimum omnium, si licet dicere, Evangelium dedit fidelibus, qui contra pernicioseissimum Cerinthi, atque Ebionis perditionem hominum errorum instrui, atque armari pesterunt, ut nihil insulsi dicere heretici, ab Epiphanius appellati *Alogi*, potuerint, quā istud esse Cerinthi Evangelium. Ibi et historia mulieris adulterie, ab ultimo capituli 7 versiculo ad duodecimum usque 8 canonica et ipsa est, non minoris autoritatis; quā reliqua, undecimque quis vel sit sive ab externis, sive à rei insitis argumentis de historia veritate, et canonicitate judicare. Frusta enim Beza, frustra Anabaptista, productis quibusdam priscis exemplaribus, aut conquistatis conjecturis entutur ab historia fidem, à fideliū animis eripere veritatem. Morosor quoque criticus fuit, et abutens otio Grotius, qui 21 caput non à Joanne scriptum, sed adjectum putavit ab Ephesina Ecclesia, que absolument sumpserit, quod Evangeliste deerat.

VII. Hactenus de Christi vita, factis, et diecis tandem Apostoli duo, duo item apostolici viri scripserunt; non enim novam Ecclesiam coisse, et expresse propagari vivente magistro scribere poterant, qui non quales doctrinae fructus peperisset, sed quis esset sator, et quantum in historiam suam referre posserant. Lucas deinde item ipse, quem nuperissime nominabamus, graci eloqui peritissimum Ecclesie oritur, adolescentiam, propagauit in gentes brevi sermoni prescripsit, atque in librum inclusit, Acta Apostolorum deinceps nuncupatum, quo triginta annorum memoriam paucis colligavit; brevi quidem sermone, quod gravissimis occupationibus districus, se multum avocari nollet. Huic Luce libro, ut divino, habendum est honor et, qualiter Ecclesia semper habuit, nec ulla unquam detraxit, nisi qui Pauli nomen ne audire quidem volebat. De aliis Apostolorum Actorum libris, unde, quo in breviori Luce historia desunt, videntur suppleri, nostrum non est hoc loco judicare diligenter, quibus divinis libros ab Ecclesiis probatos tueri propositum est. Si tamen quis cetera cum his nostris compareat, et profecto intellegit ea, ut nunc sunt, non habere fidem, atque in iis errores esse, quos nulla apostolorum virorum inscriptio tegat.

VIII. Sequuntur Pauli Epistole. Porro qualis, et quantus vir fuit Paulus? Is ex Hebraico genere, tribu Benjamin natus in Tharsos Cilicie urbe, Romane civis (non eo ab infantia traductus Giscala Galilee vice, ut Hieronymo est visum) ex Christi insectatore acerrimo factus Christi legis patronus, et Apostoli tantu virtute armatus à Deo est, tantoque divine legi zelo incoluit, ut unu supra humanas vires efficerit, que multi conjunctum homines laboris patientissimi quoquaque humano auxilio freti non potuerint; et plus omnibus ad perpetuam ecclesiarum salutem et sermonibus, et scriptis allaboraverit. Quatuordecim scri-

psit Epistolas, gravissimis credendi, et agendi praecopis abundantes, modo ad Ecclesias, modo ad singulares homines datas. Sed nume decimam quartam ad Hebreos secernamus à ceteris, de qua, cum gravior ea disputatio sit, separatis tractari est opus. Itaque trœdecim, inscripto Pauli nomine, viri scilicet Apostoli à reliquis Apostoli probati, atque in summa recepti, existant. Epistola plane divina, invitis licet Ebionitis, et Marcionitis, quibus Paulus, et Pauli nomen erat odiosissimum. Has non ipse eo, quo sunt, ordine dispositi pro scriptoriis tempore, sed nescio quis, qui primo Ecclesiam, deinde personarum dignitatis, et quasi nobilitatis rationem in eā distributione habendam censuit. Idcirco, quo ad Romanos scripta est, primas habent in canone, quod, cum ceteris Ecclesiae illustrior Romana sit, sequuntur. Et Epistola prima dari. Ceterum cepit Apostolus, et prosecutus est scribere Epistolas, primam ad Thessalonices, tum alteram, deinde ad Galatas, utranger ad Corinthios, ad Romanos, ad Philemonem, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Titum, ad Timotheum, ad Ephesios; si illa quidem ad Ephesios missa prestat altera ad: innotescit, quod dijudicare est difficultimum. Argumentum epistolarum, locus unde scriptae dicuntur, et nota sepe adjuncta quadam indicio sunt, hoc esse in ordine collocandas. His alteram ad Laodicenses à Sexto Senensi editam inserere, aut ullam ab Apostolo ad eosdem datam credere non possumus.

IX. Ex Epistola Pauli ad Hebreos sequuntur dicere hic reservatum est, quod olim non ignobiles viri ab Apostolicum numero excerpserint, atque etiamnum heretici homines ejusdem auctoritatem negligant. Verum aperte adeo Pauli note, et quasi lumina quedam Apostolice animi ibi perspicuerunt, ut nemini, nisi Pauli tribui merito posset, quanquam taceret veterum auctoritas; quanto igitur magis cum Graci Patres, ne repugnantes quidem antiquioribus hereticis, summā id concessionē tradiderint, à quibus deinde ad Latinos eadem judicatio manavit? Apostolicum certò temporum epistola est, peritissimum autem, expertissimi, atque intimiora Mosaicę legis penitentia olim ingressi Hebrei, ut vix fieri etiam hæc de causa possit, quin Paulo adscribatur, non Clementi Romano, non Luca, non Barnabe, quod conjectio potius, quam constitudo Latinum quidam scripserant. Quo idem primum conscripta Epistola sit, parum refert, quod ad inventum scriptorum attinet; perinde enim est sive Hebreo, sive Graeco dicas, sive ex Hebreo in Graecum traductum; sive solus Apostolus cùm sententias, tñm verba invenierit, sive acciūs Clemente, aut Lucă adiutoribus verba construxerit, ut ille facere solent, qui in re graviore, eti ipsi per se valent, adiubent tamen socios ad ornandam orationem omnium iudicio exercitatores. Si tamen quis urgenter acrius, et vellet lingue genus dari sibi, Graecum, quām Hebreum autographum malemus dicere. Jam auctor nomen epistole primum satis commendat; si enim hoc verum est, et probatum Paulum scripsisse, consequens et alterum Epistolam divinam scripsisse. Sed quisquis

demum ad Hebreos scriperit, canonica epistola perfectio est, et Lutherus, qui ait audacius, multa autoritati canonica adversari, facilime resistit. Roma à primis vinculis prop̄ solvensdus Apostolus epistolam dedit verius ad Hebreos unius provincie, cuiusmodi Palestina erat, non ad omnes per Romanum imperium diffusos.

X. Paulinis Epistolis septem aliae succedunt, quas Catholicos appellant, quid sī ad universos fidèles scripta, vel eos saltē, qui ex Judæa fidem Christi suscepserant, seque in omnes mundi partes effuderant; nam et posteriores duas Joannis in idem volumen conjecte communem nomen et ipsa sumpusserunt. Prima omnium Jacobi est, et quidem justi, alio cognomento Minoris, unius ex Apostolis duodecim, filii Alphæi, fratris Domini, Hierosolymorum auctoritatis. Cum enim Jacobus auctor epistola sit, neque autem ita esse Jacobus Zebædi, tertium Jacobum alterum ab Alphæi filio existitum episcopum Hierosolymorum fingatur potius, quām probetur, necessitate est hoc omnia nomina Apostoli, filii Alphæi, Justi, Minoris, propinqiū cum Iesu, Hierosolymitanis auctoritatis in uno epistola catholice sciriōe convenire, ut ex Scripturis etiam, et quibusdam veneranda antiquitatis monumentis elicitor. Hæc tamē theologorum disputationibus utrinque agitari sine fidei detrimento possunt. Illud rusticē, atque arroganter Lutherus dixit, stramineam epistolam esse, quod, cū non modò Calvinus, et Socinus, sed ne discipulis quidem suis probare non potuerit, hoc ipso iniquissime dixisse convincitur; et ille quidem contemplat epistola erat, quā sentiebat errorem suum convelli. Mirandum potius est in levissimis ineptis incidiis severiores quosdam criticos ē Catholicis; veritatem hī, ne temerè assentiri videbunt non usquequaque cogniti, et perspectis, indigne dixerunt Apostoli gravitatem. Quamobrem unius auctoritatis, et vanā aliorum subtilate repressis, canonicanis esse epistolam, et divinam tenemus, quod ne heretici quidem minus iniqui non approbaro non potuerunt.

XI. Postrema Catholicearum Epistolarum scripta est à Iuda Thadeo fratre ejus Jacobi, de quo paulo ante dicebamus. Et de hoc quidem Iuda libentius audiens, et usus ab altero dici, ubi fidem propagaverit, unde, et ad quos epistolam miscerit, quām, ut nos peruncaretur. Ut proto-canonica non sit, iam pridem fidelium animis exemplia suspicio est, in quam venitum erat de epistola auctore, et dignitate; nam et de ē Hieronymus testatus est: *Auctoritatem reustant jam, et usum merit et inter sacras Scripturas computatur.* Id persuasum adeo est Calvinus, Unitarius et Confessionis Augustana vindicibus, ut jam non reperiatur, qui Lutheri impudentia dicta non improbet, et consilium avertendi ex scriptoribus, et scriptoribus quibusdam suspicione injeicerat. Licetior est autem Grotii conjectura ex scriptoris verbis, et scriptoribus tempore ducia, non Simoni Petro, sed Simoni alteri, vel Simoni sancti Jacobi Minoris in episcopatu Hierosolymitanu successo-

XIV. Libros omnes novi Testamenti liber Apocalypses beati Joannis Apostoli divinus sanè, et propheticus excepit, cuius defensione noster hic sermo con-

clauditur; et ea quidem duo, diuinum fibrum, et beati Joannis Apostoli, aique Evangeliste esse, adeo inter se conjugantur, ut, si alterum quis tollat, necesse sit alterum esse substatum. Quamobrem miranur Dionysium Alexandrinum episcopum, qui contra Alogorum, et Marcionitum errorem pro tueri libri fide acerimè pugnavit, alterum ab altero sejunxisse, confessum adduci se non posse, ut Joannis Apostoli et Evangeliste librum crederet, cum recentiores heretici adversus vetustos Dionysio Patres resistere non potuerint. Sed egregie viro illud videlicatur mullo absurdius, Cerinthum dici nostra Apocalypses inventorem, qui sui glorioso Joannis nomine sonna texerit, probanda certe nemini, nisi Joannem se finixisset. Abditissima quedam esse in Apocalypsi, tenebris circumclusa, in profundo dmersa, quæ vel sapiens

desperat se extractorum in lucem, monitoris non egentes; at certa quedam capita ab optimis interpretibus aperiuntur, unde cura, et cogitatione possit omnis ad omnem intelligentiam cognitio duci. Hujusmodi prolati capitibus, nunc ad eorum auctoritatem nos conferimus, neque nobis sumimus difficultiora illa explicare, imo verò recipimus nos in portum, atque, ut debet divinorum eloquiorum scrutatorum, quæ difficilliora sunt ad intelligendum, eō diviniora credimus; ea nostra nos angustiae, atque imbecillitas admonet, fidem excitant, ad orandum compellunt, in admirationem Dei consiliorum, et venerationem rapunt, non ullam humanae inventionis, et commenti suspicionis moventur. Atque haec sunt, quibus disputatio omnis nostra continetur.

SCRIPTURÆ HISTORIA NATURALIS, SEU BIBLICÆ GEOLOGIÆ, BOTANICÆ, ZOOLOGIÆQUE, EXPOSITIO DESCRIPTIVA, (Auctore WILLIAM CARPENTER)

EX ANGLICO SERMONE IN LATINUM A... E DIOCESSI BAJOCENSI PRESBYTERO,
TRANSLATA.

Ecce! variis in nostris paginis arridet Creatio, suis purissimis ornata leporibus. Fluctus et venti, fructus et flores, et quidquid vivit et moveat, aut mundum exornat, simul congregata inexhaustam admirationis et laudis materiem afferunt! (MONTGOMERY.)

MONITUM.

Opus quod hic editur eti si nihil fidei catholice evidenter oppositum contineat, plurimā tamen in eo loca occurrint in quibus auctor, qui ad Protestantianum sectantur pertinet, nimis audacibus opinionibus indulget, et liberius modis Scriptura sacra textus interpretatur. Illos Scriptura sacra textus non iusta Vulgatam, sed juxta Anglicam et quidem ad usum Protestantum versionem citat, eosque non iuxta Regulan catholicam, Ecclesie scilicet, Patres et concilia, sed juxta aut proprium aut professorum heterodoxorumque scriptorum sensum interpretatur. Quotiescumque igitur in hoc opere dicitur *natura Biblia, nostra versio, nostri Interpreti, aut commentatores, verba ista de Anglicis Bibliis et versione, de Anglicis heterodoxisque scriptoribus intelligenda sunt.* Cum tamen in his omnibus qui in hoc opere afferuntur, textibus nulla Vulgatam nostram inter et Anglicam versionem differentia intersit quae ad sacra dogmata spectet, sed de quibusdam tantum agatur descriptionibus aut rerum profanarum, arborum, plantarum animalium et locorum nominibus, de quibus sepe inter ipsos interpretes catholicos controverserunt lectorem ad loca *Carissimi completi Scripturae sacrae*, in cuius partem hoc ipsius opus ingreditur, et ubi illi idem textus iusta legitimas et catholicas regulas exponuntur explananturque remittendum satius duximus.

Introductio.

Inter varia scientia genera, qua se inquirentur, *delectat quam historia naturalis, qua inter alia praeminenti offerunt; nullum magis formâ allicit aut fructu*

natura auctorem et conservatorem admirationem simili et pietatem necessariò moveat. Nemo enim astante animo, manum ejus opera prosequi potest, quia in se sacros coesedit experiorum sensus ac Psalmista, cùm exclamaret: *Quam magnifica sunt opera tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti*, Ps. 105, 24.

Quantum in Scripturas lucem effundat hoc scientie genus, notum magis et agnatum est, quām ut in eo demonstrando diu insistamus. Nisi enim que saltem Orientis historiae naturam notitia suspetat, genitus multorum in sacrī libris locorum sensus inquisitives nostras fugiet; vel si de verborum sensu certi simus, vis tamen et gratia sermonis, proprietas quoque et accurata allusionum significatio omnino periret.

Hujus operis scopus est, modo omnium gratissimum, notitiam dare rum ad historiam naturalem pertinentem, quia in Biblia occurrit, ea mente ut notitia hae Scripturis illustrans subservire queat.

Utinam de ingenti rerum copia quarum a nobis mentis flet, iusta institutum à Linneo vel Cuvierio ordinem dissenseret licet, labor noster longè facilior evaderet, et sacrorum scriptorum doctrina longè mirebilius explicaretur! Sed illud tam expetendum prastari neguit, eō quid plura Scriptura animalia et plantae necessario nobis nisi imperfecte non immisceantur, idēque ea ad aliquam horum systematum classem referre nequimus.

D. Taylor, cui recensio quisque in hac scientie naturalis parte scriptor multa debet, res ad historiam naturalem in Scriptura pertinentes in tres classes distribuit, servato tripli Moysis ordine, in suo philosophia et exquisitissima creationis narratione. Sic habeamus: 1^a Geologiam, Gen. 1, 1; 2^a Botanicam, Gen. 1, 12; 3^a Zoographiam, Gen. 1, 20-26.

Ea summa natura Regna, animal, scilicet, vegetale et minera, nostris contemplationibus exposita. Quam late patens ordo! quam abundans pretiosissimorum documentorum fons, et pax meditationis materia!

Omnis natura speculum est Deum reflectens; sicut sol in mari reflectitur, qui pro nimia gloria in ore suo conspicit negit!

Mosaicus ordo simplex est, licet systematicus, ab inerti materia ad vegetationem, ab hac ad vitam animalm, et inde ad ens intellectuale procedens.

Quae divisionis pars in treis alias iterum subdividitur, que sunt: I. Quoad Geologiam (1), 1^a Terra; 2^a Aer; 3^a Aqua. II. Quoad Botanicam (2), 1^a Herbe; 2^a Arbusculæ; 3^a Arbores. III. Quoad Zoographiam (3), 1^a Animalia aquatica; 2^a Terrestria; 3^a Rationalia.

Horum duo posteriora rursus eo modo subdividuntur: I. Aquatica in 1^a Animalculas; 2^a Amphibia; 3^a Volutres. II. Terrestria in 1^a Animalia domesticæ; 2^a Feras bestias; 3^a Reptilia.

(1) Ex Græco γεόλογος, tractatus de terra.

(2) Ex Gr. βοτανὴ, herba, semen.

(3) Ex Gr. ζωογράφια, tractatus de animalibus.

Quām speciosa gradatio! Sic inter se vincula connectunt totus ordo et series entium! In quādā latitudine classe, quidam inveniuntur fibrosi, laminisque vel quodam fuliginosum generē coalescunt ut ardosis, talcū, lithophytæ, seu lapideæ marinae plantæ, et amiantus, seu lapidus fodinarius flos: illi à minerali ad vegetale regnum perdūcuntur. Infimum regni vegetalis locum teneri videtur tuber, cui proxime accedunt numerosæ musculariæ et musculariæ species, inter se mucoribus aut tichenis, quasi medio, connexæ. Plantæ illæ omnes sunt imperfectæ, et regni vegetalium propriæ tantum fines constituent. Polypo vegetale singulari hujus productionis specie, nihil aliud quam plantam esse existimares, nisi in ea animalis vita motus agi reprehendenderetur. Vermes qui ad limen regni animalium stant, ad insecta et testacea nos dicuntur. Ille inter, vel potius his proxima adiungit reptilia, quæ mediante aquatico serpente, piscibus adhaerent. Peccato volans ducit nos ad volucres. Struthio, cuius petes capre pedibus simillimi sunt, et que cursu magis quam voluē fertur, quadrupedibus volucres devincere videtur. Tandem simius quadrupedibus maxime dat et hominibus.

Ea est natura harmonia et gradatio in variis suis et, prima fronte, incongruis partibus. Neque horrendum vacuum, neque abrupta et innatares transitiones: exquisitisimæ gradationis scale. Omnipotens nam operaciones dirigit, potenterque voce sapientiam quæ ducit agit testator.

Omnipotens Deus! Illum comprehendere negimus; sublimis in potentia et judicio est!

Antequam ad plurimarum animalium natura partium examen deveniamus, in quantum denarentur ut illi attendatur in recessenda Biblia historia naturali, generales patetas notiones quoad earum biblicam historiam et scientificum ordinem, ante oculos ponere non erit inutile.

Quod sublimissimum magnificentissimumque omnium cum veterum, tamen recentiorum poematum, liber Job, modo quām accuratissimo astruit historie naturalis, et praesertim regni animalis historie studium in latè retro priuati mundi seculi viguisse, maximā etiam et sedulissimā generum et specierum cura habuit; quod insuper accuratissimum ad catervarum animalium habitudines et mores, indique in omni Hebreorum scriptorum parte, et specialiter in Psalmorum et Propheticarum libris sparsæ allusiones occurrant; quod tandem clara fiat Solomonis in hoc gratissimo studio scientificæ assiduitatis mentio (5 Reg. 4, 23), arguendum es hoc studii genus in remotissima avis non extitisse modo, sed et etiam dū multūque in Aegypto, Syria, Arabiaque gratis sumum et de more fuisse.

Jam de datā à Moysi rerum ad historiam naturalem pertinentium divisione diximus. Est et alijs ejus scriptorum locis cui attendere nos oportet, quippe qui eadem animalium entium regulare et systematicam ordinationem exhibet. Vide Deut. 14, 16-18, ubi